

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİNDE SÜT HAYVANCILIĞININ MEVCUT DURUMU İLE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNİN POLONYA HAYVANCILIĞINA OLAN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ*

Current Situation Of The Milk Industry In Turkey And European Union And The Examination Of The Impacts Of EU Membership Negotiation On Poland's Dairy Sector

Cevher ÖZDEN
Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Yaşar GÜRGEN
Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı

ÖZET

Avrupa Birliği ile yürütmekte olduğumuz üyelik müzakerelerinde, ülkemizin en fazla tarım konularında zorlanması beklenmektedir. Tarım başlığının en önemli alt başlığı olarak da karşımıza süt üretim sektörü çıkmaktadır. Bu çalışmada, ülkemizin süt üretim yapısı ile Avrupa Birliği değerlerinin mevcut durumları ve yıllar itibarıyla gösterdikleri değişim incelenmiş, üretim yapıları arasındaki benzer ve farklı yönler değerlendirilerek, mevcut sorunlar saptanmış ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Tezde ayrıca, gerek büyüklük gerekse üretim yapısı bakımından ülkemize büyük benzerlik gösteren Polonya'nın, AB üyelik müzakereleri boyunca, süt üretim sektöründe gerçekleşen değişimler ve izlenen politikalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım müzakereleri, Süt sektörü, Avrupa Birliği, Türkiye, Polonya.

ABSTRACT

It has been foreseen that the most troublesome chapter of the negotiation will be on agriculture, and milk production sector will be one of the most important subtitle of the agriculture negotiation. In this study, current and longtime figures of milk production structures in both Turkey and European Union are examined, and after determining current problems by appraising similarities and differences, possible solutions are put forward.

In addition, due to huge resemblance between Poland and Turkey in terms of both magnitude and production structure, policies and changes occurred in Poland's milk sector during pre-accession period are examined.

Key Words: Agriculture Negotiation, Milk Production Sector, European Union, Turkey, Poland

Giriş

Türkiye tarımının mevcut altyapı sorunları ve sektörün yetersiz politikalar nedeniyle sağlıklı şekillenmiş olması, AB ile yürütülen müzakerelerde tarımı,

* Yüksek Lisans Tezi-MSc. Thesis

müzakere edilecek en zor başlık olarak karşımıza çıkarmaktadır. Türkiye ve AB tarım sektörleri arasında kırsal kesimde yaşayan nüfus, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki yüksek payı, işletme büyüklükleri, teknoloji kullanımı, üretici örgütlenmeleri, verimlilik, bitki, hayvan sağlığı koşulları, çiftçi, arazi, hayvan kayıt sistemleri ve idari yapılanmalar bakımından farklılıklar bulunmaktadır.

Bu çalışmada ülkemiz ve AB süt üretim yapılarının incelemesi yapılarak benzer ve farklı yönler saptanmıştır. Böylelikle AB tarım müzakereleri öncesinde süt sektöründeki mevcut sorunlar ve aksayan yönler belirlenmiş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda ayrıca, üyelik öncesi üretim yapısı bakımından ülkemize benzerlik gösteren ve müzakere sürecinde tarım sektöründe zorlu tartışma ve pazarlıkları başarıyla gerçekleştirdiği kabul edilen Polonya örneği incelenmiştir. Bu suretle ülkemizin tarım müzakereleri sırasında süt sektöründe karşılaşılabileceği zorluklar ve bu zorluklar karşısında uygulanabilecek yaklaşımların belirlenmesi amaç edilmiştir.

Materyal ve Metot

Materyal

Araştırmanın temel materyalini; AB, Polonya ve Türkiye'ye ait resmi belge, rapor ve araştırmaları; Avrupa İstatistik Kurumu (EUROSTAT), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Polonya Devlet İstatistik Kurumu (GUS) ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu İstatistik Şubesi (FAOSTAT) kayıtları; internet kaynak taraması sonucu elde edilen çalışma verileri; çeşitli resmi ve özel kuruluşlar ile üniversitelerin yaptığı veya yaptırdığı araştırma çalışmaları oluşturmaktadır.

Metot

Bu araştırmada öncelikle Türkiye, Polonya ve AB'ye ait süt sektörü ile ilgili yayınlar taranmış, konu ile ilgili istatistikî veriler elde edilerek çizelgelere ve şekillere dökülmüştür. Bu amaçla elde edilen temel veriler SWOT analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu analiz yöntemi, incelenen sektörün güçlü (Strengths) ve zayıf (Weaknesses) yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat (Opportunities) ve tehditleri (Threats) saptamakta kullanılan bir tekniktir. SWOT Analizinde amacımız; iç ve dış etkenleri dikkate alarak, var olan güçlü yönlerimizden ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanlarımızın etkisini en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirmektir. SWOT analizi, sadece güçlü olduğumuz ve büyük fırsatların yattığı alanlara odaklanmamızı sağlamakla kalmayıp zayıf olduğumuz ve gelecekte bizi bekleyen tehditleri de görmemize yardımcı olur. Bu çalışmada süt sektöründe ki temel konular incelenmiş ve geleceğe yönelik beklentilerde dikkate alınarak güçlü yönler, zayıf yönler, tehditler ve fırsatlar başlıklar altında toplanmıştır.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Ülkelerin tarım sektörünün gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde, tarımın istihdam ve GSYH değerlerinden aldığı pay önem taşımaktadır. Gelişmişlik düzeyi arttıkça tarım sektörünün GSYH ve istihdam içindeki payının azalması beklenir.

Çizelge 1. Türkiye ve AB'de faaliyet kollarına göre istihdam rakamları (bin kişi)

	Türkiye				Avrupa Birliği			
	1995	Pay (%)	2006	Pay (%)	1995	Pay (%)	2006	Pay (%)
Toplam	20,9	100	22,8	100	183,1	100	201,9	100
Tarım	9,2	44,0	6,1	26,8	11,7	6,4	9,7	4,8
Hizmetler	7,1	34,0	10,6	46,9	119,2	65,1	142,4	70,5
Sanayi	4,6	22,0	6,0	26,3	52,4	28,5	49,9	24,7

Kaynak: TÜİK, 2007a, EUROSTAT, 2007a

Ülkemizde 2006 yılında tarımsal istihdam miktarı %26,8 iken aynı yıla ait AB değeri %4,8 olarak gerçekleşmiştir. Kentsel alanda yaşayan nüfusun fazla olması, ülkemizde yerleşik bir tarım ve hayvancılık kültürünün var olduğunu göstermektedir. Özellikle organik tarım gibi geleneksel tarım yöntemlerinin önem kazandığı günümüzde, bu artı bir değer olarak görülebilir. Ancak diğer taraftan, kırsal nüfusun fazla olması, tarımda toplam gelirin daha fazla kişi arasında paylaşılmasına ve gelir azalmasına da sebebiyet vermektedir.

Tarım sektöründe çalışan nüfusun düşük eğitim düzeyine sahip olmasından ötürü, tarım sektöründen kopan nüfus için, diğer sektörlerde iş bulma imkânını sınırlı olmaktadır. Bir de ülkemizdeki sanayi ve hizmetler sektörünün istihdam emmedeki yetersizliği ile hâlihazırda %12 dolayında olan işsizlik oranını dikkate alırsak, önümüzde bizi bekleyen sorun daha net anlaşılacaktır (TÜİK, 2007b).

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirlerken kullanılan önemli faktörlerden bir tanesi de, GSYH'yi oluşturan sektörlerin, bu değerden aldıkları paylardır.

Çizelge 2. Türkiye ve AB'de faaliyet kollarına göre GSYH rakamları (milyar €)

Yıllar	Türkiye		AB		Polonya	
	Toplam GSYH	Tarımın payı (%)	Toplam GSYH	Tarımın payı (%)	Toplam GSYH	Tarımın payı (%)
2002	193	11,7	9.816	2,3	209.431	4,0
2003	212	11,8	9.971	2,3	191.408	3,9
2004	242	11,3	10.452	2,2	203.951	4,5
2005	291	10,3	10.857	2,1	243.764	4,1
2006	319	9,2	11.406	2,1	269.750	4,0

Kaynak: TÜİK, 2007a; EUROSTAT, 2007a

Ülkemiz için, tarımın GSYH içindeki payının gittikçe azaldığı görülmektedir (Çizelge 2.). Bu oransal azalmanın en belirgin nedeni, diğer sektörlerdeki değer artışlarının tarım sektöründeki değer artışından daha yüksek düzeyde gerçekleşmiş olmasıdır. Ülkemiz GSYH değeri artıktıkça tarımın sektör payının daha

da azalması beklenmektedir. AB ülkelerinin toplam Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değerleri incelendiğinde, ülkemize göre daha istikrarlı bir büyümenin gerçekleştiği görülmektedir. Tarımın zaten düşük olan sektör payı, zamanla daha da azalarak, 2006 yılında %2,1 oranına gerilemiştir (Çizelge 2.).

Çizelge 3. Türkiye ve AB'ne ait süt üretim değerleri

	Toplam süt üretimi (bin ton)	Süt sığırları varlığı (bin adet)	Ortalama verim (kg/baş)
AB	146.437	22.981	6.289
Türkiye	11.107	3.998	2.778
Polonya	11.990	2.851	4.200

Kaynak: TÜİK, çeşitli yıllar; EUROSTAT, 2007b

Ülkemiz süt ineklerinin ortalama süt verim miktarı, AB ortalama değerinin yaklaşık üçte biri, Polonya değerinin ise yarısı düzeyindedir (Çizelge 3.). Verim düzeyinin artırılması için kapsamlı, iyi planlanmış, uzun yıllara yayılan ve sıkı takip politikaları ile kontrol edilen ıslah programlarına ihtiyaç vardır. Orta ve uzun vadeli hedef olarak genotip iyileştirilmesi ve ıslah faaliyetleri çözüm iken, kısa vadede süt üretim miktarını, sağmal inek sayısını arttırmak suretiyle de yükseltebiliriz. Tabii üretim artışını değerlendirecek sanayinin kurulması, tüketimin teşvik edilmesi ve hatta ihracatın önünün açılması sektöre ivme getirebilecek diğer alternatiflerdir. Akman ve ark. (2000) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da benzer öneriler dile getirilmiş ve genotip ıslahına ek olarak çevre, bakım ve besleme koşullarının geliştirilmesinin önemine de vurgu yapılmıştır. Bakım ve besleme koşulları hayvanların gerçek verim düzeyine erişmelerini temin için önemlidir, nitekim gerekli koşullarda barındırılmayan ve bakılmayan kültür ırkı hayvanlar ülkemizde gerçek verim miktarlarının altında performans göstermektedir.

İşletme başına düşen hayvan sayısı arttıkça, modern üretim araçlarının kullanım miktarı da paralel bir artış göstermekte ve bu durum verimlilik üzerinde direkt bir etki göstermektedir. Çizelge 4.'de AB, Türkiye ve Polonya'ya ait, işletme ölçeklerine göre süt sığırlarının dağılımı incelenmiştir.

Çizelge 4. Toplam süt sığırları sayısı (bin adet) ve süt sığırları sayısının işletme ölçeklerine göre dağılımı

	Toplam süt sığırları sayısı	1-9	10-29	30-49	50-99	100-<
AB	22.981	13,0	18,6	19,6	26,0	22,8
Türkiye	3.998	56,6	25,2	14,7	3,2	0,3
Polonya	2.851	64,2	20,6	2,8	1,5	5,4

Kaynak: EUROSTAT,2007b; TÜİK, çeşitli yıllar

Polonya ve Türkiye'de süt üretimi AB'nin aksine küçükbaşlı işletmelerde gerçekleştirilmektedir. Üretimin küçük işletmelerde gerçekleştiriliyor olması, süt

üretiminin ülkemizde halen pazar odaklı olarak, ticari amaçla yapılmadığını, daha çok hane içi tüketim amacıyla yapıldığını göstermektedir. Düşük ölçekli işletmelerin yüksek oranda olması, sektörde yapılacak yayım, eğitim, istatistik gibi pek çok çalışmayı güçleştirmektedir. Ayrıca bu tarz işletmelerden hane ihtiyacını aşan sütün satışı kayıt dışı üretime ve sokak sütçülüğüne neden olmaktadır. Ülkemizde toplam süt üretiminin sadece %30'u kayıt altında bulunmaktadır ve geriye kalan %70'lik kısım kayıt dışı olarak üretilmektedir (Anonim, 2005). Kayıt dışı ürünlerin hijyen açısından takibi güçleşmekte ve insan sağlığı için pek çok risk içermektedir. Diğer taraftan devlet gelir kaybına uğramakta, kayıt altında üretim yapan sanayi işletmeleri için de haksız bir rekabet ortamı doğurmaktadır. Kayıt dışı üretimle ilgili olarak ülkemizi bekleyen bir diğer önemli sorun ise AB üyelik müzakerelerinde, ülkemize tanınacak süt kota miktarının saptanmasında yaşanacaktır. Kota miktarı belenirken, kayıt dışı üretim dikkate alınmayacaktır. Bu sebeple süt üretiminin tamamının kayıt altına alınması acil bir önceliktir.

Polonya'da süt üretimi küçük ölçekli işletmelerde ve AB'ne oranla düşük verimli sığırlarla yapılmaktadır. Ancak bunlara rağmen Polonya üyelik müzakerelerini başarıyla tamamlamıştır ve günümüzde Birliğin dördüncü büyük süt üreticisi konumuna gelmiştir. Polonya'nın bu başarısı, küçük aile işletmelerinin de AB standartlarını karşılayacak, yüksek kaliteli süt üretebileceğinin bir kanıtı olarak görülmektedir. Polonya'nın bu başarısında küçük ölçekli işletmeler arası birliği sağlayan kooperatifçiliğin kurulmasındaki başarı büyük bir rol oynamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde örgütlenme modeli olarak seçilen kooperatifler, istenilen üretim artışlarının sağlanması, hayvancılığa dayalı sanayinin gelişmesi ve kırsal kalkınmanın hızlandırılması gibi konularda önemli bir araçtır. Örneğin, süt ve mamulleri sanayisinde, kooperatiflerin payı Almanya'da %98,5, Yunanistan'da %60, İtalya'da %65, Fransa'da %62, İrlanda'da %100 ve Hollanda'da %100'dür, Türkiye'de ise kooperatifler, yaklaşık %3'lük bir paya sahiptir (TZOB, 2005).

Ülkemizde üreticilerin örgütlenmesi şimdiki haliyle, kooperatifler ve yetiştirici birlikleri şeklindedir. Bunların dışında, illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların başkanı oldukları Süt Birlikleri, Köye Hizmet Götürme Birlikleri oluşturulmuştur. Örgütler arası koordinasyon eksikliği, çoğunun güçlü sermaye yapısına sahip olmaması, bazılarının demokratik yapıdan uzak olması gibi nedenlerle bu örgütlerin, hayvancılık alanındaki örgütlenme eksikliğini gideremediği görülmektedir (TZOB, 2005).

AB'nin 15 eski üyesinde, sanayide işlenen süt oranı 2005 rakamlarında %94,6, yeni üye olan 10 ülkenin oranı ise %70,3'tür (TZOB, 2005). Ülkemizde ise 2002 rakamlarına göre mevcut üretimin ancak %30'u işlenmektedir. Aradaki bu fark, ülkemizde süt hayvancılığının büyük kısmının pazar odaklı yapılmadığını, ek gelir veya hane içi tüketim amaçlı yapıldığını göstermektedir.

Türkiye Süt Sektörü SWOT Analizi

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye süt üretim sektörü SWOT analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz yapılırken sektörü oluşturan temel faktörler göz önüne alınmış ve sonuçlar ana başlıklar altında toplanmıştır.

Güçlü Yönler

1. Mera alanı miktarının fazla olması: Ülkemiz 10,4 milyon ha mera alanına sahiptir ve büyük baş hayvan başına düşen mera alanı 1,5 ha'dır, AB'de ortalaması ise 0,7 ha'dır (FAOSTAT, 2007). Küçük üretici, hayvanlarının kaba yem ihtiyacını, merada otlatmak suretiyle karşılamakta ve bu suretle yem maliyetini düşürebilmektedir.
2. Yeni açılan büyük ölçekli süt üretim işletmelerinin varlığı: Bu tarz işletmelerde, üretimde teknoloji kullanımı, yüksek verimli hayvan kullanılması, üretimin ticari amaçlı olarak yapılıyor olması, sağlık ve hijyen açısından kontrol edilmelerinin daha kolay olması, eğitilmiş personel çalıştırmaları ve AB standartlarında üretim yapılması gibi pek çok olumlu faktör yer almaktadır.
3. Süt ve süt ürünleri işleme tesislerinde görülen artış: Son yıllarda süt ürünleri sektörüne yerli ve yabancı büyük sermaye gruplarının ilgisi artmış ve büyük ölçekli süt işleme tesislerinin sayısında artış kaydedilmiştir.
4. Mevcut pazar talebi: Ülkemizde gelir düzeyi artıkça, hayvansal kaynaklı protein alımı ve buna bağlı olarak süt ürünlerine olan mevcut talep artmaktadır.
5. Yüksek Süt İneği Popülasyonu: Ülkemizde süt ineği varlığı azalma göstermesine rağmen halen 4 milyon gibi yüksek miktardadır (Çizelge 4.10).
6. Kırsal kesimde yaşayan yüksek nüfus: Ülkemizde 68 milyon nüfusun %35'i, bir başka deyişle 24 milyonu kırsal alanda yaşamaktadır (TÜİK, 2007a). Bu durum, tarımda geleneksel bir üretim yapısına sahip olduğumuzu göstermektedir.

Zayıf Yönler

1. İşletmelerin küçük ölçekli olması: İşletme ölçeğinin küçük olması, teknolojik ekipman kullanımı, örgütlenme, bilgi yayılımı, eğitim ve ticari üretim gibi pek çok faktörü olumsuz etkilemektedir.
2. Hayvanların düşük verimliliği: Ülkemiz süt ineklerinin düşük verim düzeyi, maliyetler üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir, zira aynı miktar maliyet ile Avrupalı üretici daha fazla miktarda süt üretebilmektedir.
3. Yüksek istihdam miktarı: Yüksek istihdam oranı verimliliği ve kişi başına geliri azaltan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.
4. Çayır ve Meraların düşük ot verimi: Gittikçe kötüleşen iklimsel özelliklere ek olarak aşırı otlatma sebebiyle meralar yıllar boyunca yıpranmış ve verim düzeyi oldukça düşmüştür (TEMA, 2006). Bunun sonucunda meralarda hayvanlarını otlatamayan küçük ölçekli üreticinin yem maliyeti artmış ve büyük firmalarla rekabet edebilirliği iyice azalmıştır.
5. Yem bitkileri ekim alanının düşük olması: Ülkemizde yem bitkileri ekim alanı, toplam ekilebilir alanın %3,5'ini oluşturmaktadır (TÜİK, 2007b). AB ülkelerinde bu değer ortalama %17,5'dir (EUROSTAT, 2007a). Kaba yeme olan talebin yetersiz düzeyde kalması, ülkemizde yem bitkileri üretimin verimli ve ticari bir biçimde yapılmasının önünde bir engeldir.

6. Süt fiyatlarında görülen istikrarsızlık: Özellikle üreticiler arasında aktif bir işlerliğe sahip organizasyonun bulunmaması, üreticileri süt işleme tesisleri karşısında çaresiz bırakabilmektedir.
7. Yerli ırk süt sığırlarının oransal fazlalığı: Verim düzeyi düşük olan yerli ırk hayvanların fazla olması üretim miktarını ve ortalama süt sığırı verimini aşağı çeken önemli bir faktör konumundadır.
8. Süt hayvanlarında görülen hastalıklar: Hayvan hastalıkları yok edilmeyecek veya kontrol altına alınmayacak olursa Türkiye hiçbir koşulda AB'ne süt, et gibi hayvansal ürünlerini satamayacak ve üyelik sonrası AB pazarı haline gelecek Türkiye iç pazarında da bu ürünlerin satılması imkansız hale gelecektir. Örneğin, AB somatik hücre üst sınırını 400 bin adet/ml ile sınırlandırmıştır (EC, 2006). Ülkemizde, sütte mililitrede bakteri ve somatik hücre sayısının yer yer 20 milyon değerlerine ulaştığı bildirilmektedir (Göncü ve ark. 2007).
9. Sütte antibiyotik ve kimyasal ilaç kalıntıları: Ülkemiz gıda kodeksinde herhangi bir miktar verilmeksizin, içersinde antibiyotik veya kimyasal ilaç kalıntısı bulunmaması ve bu sütün imha edilmesi yönünde bir talimat yer almaktadır (KKGM, 2006).
10. Pazarlama yapısı: Ülkemizde sütün pazarlanmasında araçların fazla olması sebebiyle, tüketici sütü pahalıya tüketmekte, üretici düşük gelir elde etmektedir ve süt satışından elde edilen kârın büyük bir bölümü araçlar arasında paylaşılmaktadır.
11. Örgütlenme eksikliği: Üreticilerin süt fiyatının belirlenmesinde daha fazla rol alabilmesi, bilgi yayımı, teknoloji kullanımı gibi pek çok konuda yeterli ilerlemenin sağlanamıyor olmasının belki de en önemli nedeni örgütlenmedeki yetersizliktir. AB'de süt satışında kooperatiflerin oranı %90'lar seviyesinde iken, ülkemizde bu oran %3 seviyesindedir (TZOB, 2005).
12. Yüksek girdi maliyeti: Süt fiyatlarında görülen azalmaya karşın yem ve diğer girdi maliyetlerinde artış görülmesi sektörün belirgin sorunlarından birini oluşturmaktadır.
13. Kişi başına düşük süt tüketimi: Ülkemizde kişi başına süt tüketimi gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir ve günlük protein alımımızın büyük kısmı bitkisel kaynaklıdır (TAGEM, 2005).

Fırsatlar

1. Hayvancılığa verilen destekler: 2005/8503 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Kararının tahsisinden sonra 2005 yılında hayvancılığa ayrılan destek miktarı 2004 yılına oranla üç kat artmıştır.
2. Hayvancılığa uygun ve ıslah edilebilir çayır-mera alanları: 1998 yılında çıkan Mera kanunu ile ıslah çalışmaları ivme kazanmış ve 2005 yılında ıslah edilen mera alanı 900 bin dekara ulaşmıştır.
3. Süt üretiminde, büyük ölçekli işletme sayısında görülen artış: Sektöre yeni giren işletmelerin büyük ölçekli olması, modern ve AB standartların süt üretim miktarımızı arttıracaktır. Ayrıca, mevcut işletme sayısının azalması ve buna

paralel olarak, işletme başına düşen hayvan sayısının artması beklenmektedir (Akman ve ark., 2000).

4. Tüketicide beslenme bilincinin artıyor olması: Kişi başına düşen gelirin artıyor olması, tüketici bilincinin artmasını ve günlük besin bileşeninde hayvansal ürünlerin payının artmasını beraberinde getirmektedir.
5. Üniversiteler, Tarım Bakanlığı ve büyük entegre süt firmalarınca gerçekleştirilen modern AR-GE çalışmaları: Büyük sanayi kuruluşlarınca gerçekleştirilen Ar-Ge çalışmaları neticesinde ürün yelpazesi genişlemiş ve daha geniş bir hedef kitesine hitap edilir hale gelmiştir.
6. Yetişmiş işgücü: Ülke genelinde toplam 27 Ziraat Fakültesi bulunmaktadır ve bu fakültelerden yılda 900 mühendis mezun olmaktadır (Aygün, 2007). Bu sebeple Sektöre girecek süt üretim ve işleme tesisleri personel bulmakta güçlük çekmeyecektir.

Tehditler

1. Kayıt dışı üretim: Ülkemiz süt üretiminin %70'lik büyük kısmı kayıt altında değildir (Anonim, 2005), bu durum düzeltilmediği takdirde, belirlenecek süt kotası miktarı sadece %30'uk kayıt içi üretim ile sınırlı kalacaktır.
2. Yüksek istihdam miktarı: Gittikçe artan işletme büyüklüğü ve bunun paralelinde azalan işletme sayısı, tarımda istihdam edilen nüfusun üretimden kopmasına neden olmaktadır. Sanayi ve hizmetler sektörünün tarımdan kopan ve kopacak istihdamı barındırabilecek konumda olmaması sebebiyle bu durum sosyal bir risk oluşturma tehdidini barındırmaktadır.
3. AB tam üyelik sürecindeki kota sisteminin getireceği kısıtlamalar: Ülkemizin elde edeceği süt kotası miktarının, üretim miktarımızın altında gerçekleşme ihtimal dahilindedir.
4. Hayvan hastalıkları: Hastalıklar ülkemizde var olan bir olgudur. Bu durum, AB ülkelerine ihracatı imkânsız kılacaktır.
5. Sütte kimyasal ve antibiyotik kalıntıları: Yanlış tip ve dozda kullanımı sonucu antibiyotik kalıntıları süte geçmektedir. İçinde bu tarz kalıntı bulunan sütün satışı hem Türk Gıda Kodeksine göre hem de Birlik düzenlemelerine göre yasaktır.
6. Süt fiyatlarındaki istikrarsızlık: Süt fiyatlarında görülen dalgalanmaları engelleyecek bir politik aracın mevcut olmaması, üretici açısından sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.
7. İhracat imkânının olmaması: Süt ürünlerinde ihracat imkânının olmaması, iç pazarda üretim fazlalığına, süt fiyatlarında düşmeye neden olabilmekte ve bu durum süt sektörünün gelişme trendine olumsuz etki yapmaktadır.
8. AB'nin değişen OTP'sı: OTP dinamik bir politika alanıdır ve günün şartlarına göre değişen bir politikaya uyum zor olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Küçük işletmelerin rekabet edebilirliklerini arttırmak için kooperatif ve üretici birlikleri gibi örgütlerin mevcut sorunlarının saptanarak giderilmesi ve işlerliklerinin

arttırılması gerekmektedir. Kooperatiflerin sütün pazarlamasındaki etkinliği arttırılarak, mevcut araçlar elimine edilmelidir. Böylece üretici, süt fiyatının belirlenmesinde daha fazla söz sahibi olacak ve gelir düzeyi artacaktır. Ayrıca araçlarda kalan kârın ortadan kalkması, üretici gelirini arttırıcı etki yaptığı gibi, tüketici açısından sütün fiyatını da aşağı çekecektir. Azalan fiyatlarla, süte olan talep artacak, bu durum süt arzının artmasını da beraberinde getirecektir.

AB standartlarında süt üretiminin temini önemli diğer bir husustur. Sütün içindeki somatik hücre sayısı, bakteri sayısı, kalıntı ve zoonoz hastalıklar gibi insan sağlığını etkileyen pek çok hususta Birlik standartlar belirlemiştir. Ayrıca barınak ve bakım gibi hayvan refahının temini ile çevreye duyarlı üretim gibi bir dizi konuda da mevcut kural ve yasaklar bulunmaktadır. Bu sebeple, üreticilerin bilinçlendirilmesi için eğitim çalışmaları yapılmalı, sütün çiftlikte üretiminden sofraya geldiği ana kadar, her aşamasında veteriner kontrolü zorunluluğu getirilmelidir. Veterinerlik hizmetlerine erişim kolaylaştırılmalı ve bu hizmetlerde devlet kurumlarıyla sınırlı kalınmayıp, özel teşebbüslerinde yer alması desteklenmelidir. Köylerde ortak kullanım için barınak inşası gibi, hayvan refahı standartlarının yakalanmasında faydalı olacak projeler üretilmelidir. Sütün nerede, hangi koşullarda ve nasıl üretildiği AB'de tüketici tercihi belirleyen önemli olgulardır. Organik ve kaliteli süt üretiminin temini, ülkemiz ürünlerinin, AB'de markalaşmasını sağlayabilecek olgulardır. Ülkemiz nüfusunun büyük kısmının kırsal alanda yaşaması ve doğal üretim kültürüne hâkim olması bu konuda avantaj sağlayacaktır. Diğer taraftan, ülkemizde süt tüketimi, gelişmiş ülkelere kıyasla düşüktür, bu sebeple kaliteli süte olan talebin, okul sütü, tanıtıcı reklâm gibi çalışmalarla arttırılması gerekmektedir.

Standartları sağlayamayan işletmelerin, ürün deseni değiştirilerek, tarımsal üretimde kalmaları temin edilmelidir. Ayrıca kente göç olgusunu hafifletmek için, kırsal alanda alternatif gelir kaynakları yaratılmalıdır. Meslek edindirme kursları, köy turizminin geliştirilmesi ve tarıma dayalı sanayinin kırsal alanda kurulmasının teşviki yeni istihdam imkânları yaratacaktır. Ayrıca kırsal bölgelerde eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişim arttırılmalı ve insanlara kaliteli yaşam olanakları sağlanmalıdır.

Hayvanların verim düzeyini arttırmak için, kültür ve kültür melezi ırkların toplam içindeki varlığı arttırılmalıdır. Özellikle küçük ölçekli işletmelerde bulunan ve hastalıklara karşı daha dirençli olan yerli ırklarımızın suni tohumlama ve embriyo transferi gibi yöntemlerle ıslahı desteklenmelidir. Bu amaçla sperm, damızlık hayvan ithali ve damızlık düve yetiştiriciliği teşvik edilmeli, verimi etkileyen hayvan hastalık ve zararlılarıyla daha etkin mücadele edilmelidir. Ayrıca hayvanların potansiyel verim düzeylerini yansıtabilmesi için, çevre, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi hususunda üretici bilinçlendirilmelidir.

AB zamanla değişen şartlara ayak uydurmak ve özellikle de sürmekte olan DTÖ Tarım Müzakereleri kapsamında, OTP'de kapsamlı reformlar yapabilmektedir. Bu sebeple, AB müktesebatının büyük kısmını oluşturan OTP'nin, uzman bir kadro tarafından sürekli takibi, ülkemizin uyum süreci açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak içinde bulunduğumuz süreç, ister AB üyelik süreci olsun, ister daha büyük ölçekte DTO Tarım Müzakereleri olsun, tarımda yapısal değişikliklerin

yapılması, ülkemiz için artık kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir. Bu süreçler olmasa dahi, süt sektöründe ve diğer tüm tarımsal üretim alanlarında kapsamlı reformlar yapmamız gerekmektedir. Bu nedenle karşımıza çıkan AB müzakerelerine, bir tehditten ziyade bir değişim fırsatı olarak bakmak ve bu süreçten gerekli değişimleri yapmak için faydalanma yollarını aramak menfaatimize olacaktır.

Kaynaklar

- AKMAN, N., ÖZKÜTÜK K., KUMLU S., YENER M. S., 2000. Türkiye'de Sığır Yetiştiriciliği ve Sığır Yetiştiriciliğinin Geleceği.
- ANONİM, 2005. Süt Sığırcılığı Sektörü- Veteriner Hekimlik ve Avrupa Birliği Hakkında Görüşler. 18 Kasım 2007. http://www.egevet.com.tr/sut_sigirciligi_sektoru_veteriner_hekimlik_ve_avrupa_birligi_hakkinda_gorusler.htm
- AYGÜN, S., 2007. ATO, Eğitimli Küskünler Raporu. Ankara. 18 Kasım 2007. <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=298&l=1>
- EUROPEAN COMMISSION, 2006. Screening Report Croatia, Chapter 11 Agriculture and Development. 16 Kasım 2007. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/croatia/screening_report_11_hr_internet_en.pdf
- EUROSTAT, 2007a Main Economic Indicators, GDP and Main Aggregates. 19 Kasım 2007. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996_45323734&_dad=portal
- EUROSTAT, 2007b Economic Accounts for Agriculture. 18 Kasım 2007. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/extraction/evalight/EVALight.jsp?A=1&language=en&root=/theme5/aact/aact_ali01
- FAOSTAT, 2007. İstatistik Bölümü İnternet Şubesi Sitesi. 19 Kasım 2007. (<http://apps.fao.org>)
- GÖNCÜ, S., ÖZKÜTÜK, K., GÖKÇE, G., 2007. Çukurova Bölgesi Süt Sığırcılığı ve Kaliteli Süt Üretimi.
- KKGM, 2006. Onaylı Çiftlik Kontrolleri Genelgesi. Ankara. 19 Kasım 2007. http://www.kkqm.gov.tr/genelge/ciftlikler_genelgesi.pdf
- TAGEM, 2005. Tarımsal Araştırma Master Plan Revizyonu. Ankara.
- TEMA, 2006. Mera Kanunu. 17 Kasım 2007. www.tema.org
- TÜİK, 2007a TÜİK Ulusal Hesaplar, Üretim Yöntemi ile GSYH Değerleri İnternet Şubesi Kayıtları. 18 Kasım 2007. www.tuik.gov.tr
- TÜİK, 2007b TÜİK İstihdam, İşsizlik ve Ücret İstatistikleri, Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları. 17 Kasım 2007 www.tuik.gov.tr
- TÜİK, Çeşitli Yıllar. Tarımsal Yapı ve Üretim
- TZOB, 2005. Ülkemiz Süt Hayvancılığında Mevcut Durum, Sorunlar. Ankara. 18 Kasım 2007. http://www.tzob.org.tr/tzob_web/rapor.htm